

Somborski
Edukativni
Centar

SOCIJALNA INKLUIZIJA OD TEORIJE KA PRAKSI

P R I R U Č N I K

Pripremila Ivana Barać

SOCIJALNA INKLUIZIJA OD TEORIJE KA PRAKSI

P R I R U Č N I K

Izdavač
Somborski edukativni centar
www.sec.org.rs
soeducentar@yahoo.com

Za izdavača
Srđan Vlaškalić

Autorka
Ivana Barać

Lektorka
Milica Barać

Prelom teksta
Nikola Čuvardić
tacit.rs

Publikacija je nastala uz podršku Evropske omladinske fondacije Saveta Evrope.
Stavovi izraženi u ovoj publikaciji ne predstavljaju nužno zvanični stav Saveta Evrope.

Sadržaj

SOCIJALNA INKLUIZIJA	5
SOCIJALNA INKLUIZIJA MLADIH	11
Udruženje slepih Sombor	14
Centar za individualni razvoj i unapređenje društva „Psihozon“ Sombor	14
UG „Griva“ Sombor	15
Udruženje za podršku osobama sa autizmom „Maslačak“ Sombor	15
Centar Zvezda	16
Udruženje studenata sa hendikepom (USH)	17
AKTIVNOSTI ZA MLADE U OBLASTI SOCIJALNE INKLUIZIJE	19
Scenario 1 – Socijalna inkluzija oko nas!	20
Scenario 2 – Različiti/e, a jednaki/e!	22
Scenario 3 – INkluzija	24
Scenario 4 – Da li smo zaista svi jednaki/ke?	26
Scenario 5 – Diskriminacija svuda oko nas	28
Scenario 6 – EkolNkluzija	30
O PROJEKTU	32
O SOMBORSKOM EDUKATIVNOM CENTRU	35
KORIŠTENA LITERATURA	36

SOCIJALNA INKLUZIJA

„Put na kome slabi postaju jači je onaj isti na kojem jaki postaju savršeni.“
Marija Montesori

Pojam inkluzija ima porijeklo u latinskom jeziku, a predstavlja izvedenicu koja znači uključivanje, uključenost, obuhvatanje i podrazumevanje. Izvorno značenje možemo tražiti u dvije latinske riječi. Prva je *includo* što znači zaključati, zatvoriti, začepiti, uokviriti, okovati, oviti, ubilježiti, zaključiti (Žepić, 1961, str. 170). Druga je *inclusio* a znači zatvor, zatvaranje (ibidem, str. 170). Izveden iz ovih značenja, pojam inkluzija bi podrazumijevao integraciju, ovijanje, uokvirivanje, a u socijalnom smislu uključivanje pojedinca u određenu zajednicu koja je manje ili više zatvorena ili otvorena cjelina. Treba imati na umu da pojam integracija potiče od riječi *integre*, što znači neiskvareno, čisto, nepristrasno, nesebično, pošteno (ibidem, str. 183).

Evropska unija definiše socijalno uključivanje kao „proces koji omogućava da oni koji su u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti dobiju mogućnost i sredstva koja su potrebna za puno učešće u ekonomskom, društvenom i kulturnom životu i postizanju životnog standarda i blagostanja koji se smatraju normalnim u društvu u kojem žive. Socijalno uključivanje osigurava veće učešće građana u donošenju odluka što utiče na njihove živote i ostvarenje osnovnih prava“.

Ukoliko pričamo o prioritetima EU svakako da su socijalna inkluzija i socijalna zaštita jedan od važnijih prioriteta koji podstiče zemlje da aktivno rade na procesu socijalne inkluzije u svom društvu obezbeđujući na taj način ravnopravan pristup svakom pojedincu u društvu bez obzira na razlicitost koju nosi sa sobom. Takođe, svi segmenti jednog društva bili oni institucije javnog ili državnog sektora moraju biti spremni i u kontinuitetu raditi na socijalnoj inkluziji jer postoji niz relevantnih zakonskih okvira koji ih na to obavezuju.

Socijalna isključenost (ekskluzija) postaje dominantan pojam koji se koristi kada se govorи о neravnopravnosti i nejednakosti u društvu. Koncept socijalne isključenosti javlja se u političkom diskursu u Francuskoj sredinom sedamdesetih godina prošlog veka, dok je tvorac pojma socijalne ekskluzije Rene Lenoir, koji među socijalne isključene pominje osobe sa invaliditetom, zlostavljanu decu, marginalizovane i asocijalne osobe i druge koji se ne uklapaju. Postoje teškoće u prihvatanju termina socijalne isključenosti, najviše zbog poistovećivanja pojma socijalne isključenosti sa pojmom siromaštva, zbog čega je važno istaći da socijalna isključenost ne može biti uzrokovana siromaštvom, jer socijalna isključenost obuhvata i materijalnu i kulturnu deprivaciju, posmatrajući siromaštvo samo kao jedan element procesa marginalizacije (Đordić i Milutinović, 2017:317)

„Socijalna isključenost se odnosi tako na proces isključivanja, delimično ili u potpunosti,

iz ekonomskog, kulturnog ili socijalnog sistema, na proces u kojem se prepliće više vrsta isključenosti: isključenost iz učešća u donošenju odluka i politici, limitiran pristup zapošljenju i materijalnim resursima i otežana integracija u trenutne kulturne procese. U tom okviru, ovaj pojam uključuje diskriminaciju koja se zasniva na različitim društvenim svojstvima ili elementima društvenog identiteta, na nedostatku resursa, prava, dobara i usluga, i aktivnostima u društvenim, ekonomskim ili kulturnim segmentima, a koji su dostupni većini u društvu" (Đorđić i Milutinović, 2017:318).

Zakonodavni akti u Republici Srbiji koji utiču na proces socijalne inkluzije odnose se na pravo na obrazovanje i borbu protiv diskriminacije kako u društvu uopšte tako i u obrazovnom sistemu. Neki od njih su Ustav Republike Srbije, Zakon o zabrani diskriminacije i Zakon o ravnopravnosti polova, ali i mnogi drugi propisi koji obuhvataju niz normi koje moraju da se poštuju i sprovode u svakodnevnoj obrazovno-vaspitnoj i školskoj praksi.

Ustavom Republike Srbije propisana je zabrana diskriminacije:

„Pred Ustavom i zakonom svi su jednaki. Svako ima prava na jednaku zakonsku zaštitu, bez diskriminacije. Zabranjena je svaka diskriminacija, neposredna ili posredna, po bilo kom osnovu, a naročito po osnovu rase, pola, nacionalne pripadnosti, društvenog porekla, rođenja, veroispovesti, političkog ili drugog uverenja, imovnog stanja, kulture, jezika, starosti i psihičkog ili fizičkog invaliditeta. Ne smatraju se diskriminacijom posebne mere koje Republika Srbija može uvesti radi postizanja pune ravnopravnosti lica ili grupe lica koja su suštinski u nejednakom položaju sa ostalim građanima” (Sl. glasnik RS, 98/2006:6).

Demokratičnost jednog društva ogleda se kroz stepen uključenosti svih njegovih članova u sve segmente života zajednice (Zuković i Milutinović, 2014:418). Socijalna inkluzija se odnosi na način na koji društvo vrednuje svoje građane, osigurava zadovoljenje osnovnih potreba, omogućuje potpuno učešće u društvu kroz proces u okviru kojeg se pruža prilika, onima koji su u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti, da učestvuju u ekonomskom, društvenom i kulturnom životu kao i da dostignu životni standard i blagostanje koji se smatraju normalnim u sredini u kojoj žive (Đorđić i Milutinović, 2017:320).

Diskriminacija koja je u najvećoj meri zasnovana na stereotipima i predrasudama čini najveću prepreku tokom procesa socijalne inkluzije jednog društva. U praksi to možemo opisati na način da je konkretno u Republici Srbiji Ustavom Republike Srbije je zagarantovano jednako pravo za sve građane, ali i pored toga i svih relevantnih zakona koji obezbeđuju učešće ranjivih grupa ljudi u društvu, možemo da postavimo pitanje da li je u praksi to zaista tako i da nađemo na kontradiktorne odgovore, naročito od ljudi koji diskriminaciju osećaju u svakodnevnom životu i funkcionisanju. Inkluzivno društvo prepoznaje svakog pojedinca sa svojim specifičnostima koje ga čine, kao i sve druge ljudе, jednakim, ali ne i istim pred zakonom. Cilj procesa socijalne inkluzije nije da svakog pojedinca učini istim ignorirajući individualne segmente pojedinca. Cilj nije ni tolerisanje niti lažno razumevanje, već uvažavanje sličnosti i razlika među ljudima kao najveći resurs jednog društva.

Na ovaj način dolazimo do možda najvažnijeg segmenta procesa socijalne inkluzije, a to su vrednosti iste koje moraju postati deo svesti svakog pojedinca kako bi kao društvo dostigli viziju u kojoj je svaki čovek u svakom momentu ravnopravan član društva u kojem živi. U skladu sa tim potrebno je aktivno delovati na svaki vid diskriminacije u društvu, raditi na podizanju svesti o potrebama ranjivih grupa ljudi, razvijati interkulturnost, kao i jasno primenjivati postojeće zakone u praksi i iste u skladu sa potrebama društva korigovati.

Društvo u kojem se neguju vrednosti kao što su solidarnost, uzajamno poštovanje, razumevanje, jednaka šansa za sve članove društva, ravnopravnost, kao i u kojem se sledi princip SA, a ne ZA, neku grupu ranjivih grupa ljudi, aktivno teži ispunjenju proseca socijalne inkluzije koji definitivno nema kraj, ali jeste proces u kojem se aktivnim radom i zalaganjem može doći do ciljeva koji pozitivno deluju na svakog pojedinca jednog društva.

Iako je pojam inkluzivnog obrazovanja uži pojam od socijalne inkluzije, uočljivo je da većina autora koja pišu o inkluziji akcenat stavlja baš na taj segment socijalne inkluzije. Inkluzivno obrazovanje je u našoj zemlji, svakako uvođenjem, pokrenulo svest ljudi o značaju uključivanja dece i mlađih sa smetnjama u razvoju ne samo u obrazovno-vaspitni sistem, već i u društvo u širem smislu. Inkluzivno obrazovanje, odnosno uključivanje dece i mlađih sa smetnjama u obrazovno-vaspitni sistem jeste momenat kada se deca i mlađi uključuju u tek prvi od mnogih formalnih sistema gde počinju izazovi u cilju ostvarivanja jednakih prava. Inkluzivno obrazovanje je i jedna od najvećih i najvažnijih promena u obrazovno-vaspitnom sistemu u bliskoj prošlosti, koja i pored svih poteškoća i otpora, predstavlja možda najvažniju reformu koja dovodi do buđenja socijalne inkluzije i uključivanja dece i mlađih na način prilagođen njima.

„Inkluzija je filozofija zasnovana na uverenju da svaki čovek ima jednak prava i mogućnosti bez obzira na individualne razlike. U inkluzivnom društvu svaka osoba je poštovana i prihvaćena kao ljudsko biće. Inkluzija ne podrazumeva izjednačavanje svih ljudi, već uvažavanje različitosti svakog pojedinca. U tome se sastoji njena vrednost, jer se kroz razvoj opšte tolerancije prema individualnim razlikama i potrebama, doprinosi širenju saznanja, bogaćenju iskustva i razvoju čovečnosti. Prvi korak u tom složenom i dugom procesu je prihvatanje deteta sa teškoćama u razvoju unutar same porodice, zatim porodica dobije adekvatno mesto u društvu i na kraju obrazovanje i osposobljavanje takve dece za samostalan rad u zajednici” (Radojević, 2011:327).

Pravo na obrazovanje je jedno od osnovnih ljudskih prava i regulisano je mnogim međunarodnim i domaćim zakonima i dokumentima. Konvencija o pravima deteta je najvažniji međunarodni dokument koji štiti prava deteta i daje smernice državama kako da ta prava poštaju, štite i ostvaruju. Kada je obrazovanje u pitanju konvencija kaže: „Dete ima pravo na obrazovanje. Država je obavezna da osigura besplatno i obavezno osnovno obrazovanje, podstiče različite oblike srednjeg obrazovanja dostupnog svima i omogući pristup višem obrazovanju u skladu sa sposobnostima deteta. Školska disciplina će se sprovoditi u skladu sa pravima deteta i uz poštovanje njegovog dostojanstva. Država će se uključiti

u međunarodnu saradnju u cilju ostvarivanja ovog prava“.

Koncept inkluzivnog obrazovanja počeo je da se razvija pre nekoliko decenija. Važan trenutak u razvoju obrazovanja desio se na Svetskoj konferenciji o obrazovanju za sve, koja je održana 1990. godine na Tajlandu kada je doneta Svetska deklaracija o obrazovanju za sve koja podrazumeva obezbeđivanje pristupa obrazovanju svoj deci, mladima i odraslima i promovisanje jednakih obrazovnih uslova za devojčice i žene i ostale ranjive grupe.

Važan događaj u obrazovanju dece sa smetnjama u razvoju je Svetska konferencija o obrazovanju dece sa posebnim potrebama koja je održana 1994. godine u Španiji. Osnovni princip ove konferencije bio je da škole treba da obrazuju svu decu bez obzira na njihove fizičke, intelektualne, socijalne, emocionalne i bilo koje druge karakteristike.

U saopštenju sa ove konferencije navodi se :

- ◆ Svako dete ima osnovno pravo na obrazovanje i mora mu se pružiti šansa da postigne i održi prihvatljiv nivo učenja.
- ◆ Svako dete ima jedinstvene osobine i interesovanja, sposobnosti i obrazovne potrebe.
- ◆ Obrazovni sistemi treba da budu osmišljeni, a obrazovni programi sprovedeni tako da vode računa o različitosti tih osobina i potreba.
- ◆ Deca sa posebnim obrazovnim potrebama moraju da imaju pristup redovnim školama koje treba da primenjuju pristup pedagogije orijentisane na dete.
- ◆ Redovne škole sa inkluzivnom orientacijom predstavljaju najefikasnije sredstvo za eliminisanje diskriminućih stavova, stvaranje otvorenih zajednica, izgradnju inkluzivnog društva i dostizanje obrazovanja za sve. One obezbeđuju efektivno obrazovanje za većinu dece i unapređuju stepen efikasnosti i ekonomičnosti celokupnog obrazovnog sistema.

Ovo su bili počeci definisanja inkluzivnog obrazovanja kao prava svakog deteta na obrazovanje.

Do sredine prošlog veka deca i mlađi sa smetnjama u razvoju bila su klasifikovana kao deca i mlađi sa posebnim potrebama koja nisu bila uključena u redovnu nastavu sa ostalim učenicima već su nastavu slušali u „specijalnim školama“ ili specijalnim odeljenjima unutar redovne škole. U toku 80-ih i 90-ih ovakav vid odvajanja dece pokazao se kao neodgovarajućim, tada se i po prvi put razvila ideja inkluzije.

Inkluzija je proces u kome se sva deca međusobno izjednačavaju i u kome se uvažavaju međusobne različitosti i potrebe svakog deteta. Društvena i socijalna okolina u ovom procesu imaju veoma bitnu ulogu. Škola kao osnova razvoja svakog društva treba da podstiče svako dete i mlađu osobu i da utiče da oni u svom razvoju dosegne svoje najveće razvojne mogućnosti. Rad na individualnim potrebama i mogućnostima svakog deteta podrazumeva svestrano upoznavanje ličnosti dece i mlađih i otkriva pozitivne sposobnosti koje poseduje svaki pojedinac na sebi svojstven način.

U prethodnom sistemu obrazovanja mesto dece i mlađih sa smetnjama u razvoju bilo je određeno postavljenom dijagnozom i kategorizacijom. Pretpostavljalo se da deca i mlađi sa sličnim dijagnozama (smetnjama) imaju iste obrazovne potrebe pa su i u skladu sa tim mišljenjem, podučavani na isti način, odnosno bili su svrstani u unapred određene programe koji su karakteristični za određenu vrstu smetnje. Pojavom inkluzije situacija u školama se promenila i većina škola teži da uvede određene promene koje će pratiti potrebe, mogućnosti i interesovanja dece. Mnogo činilaca deluje na ostvarenje inkluzije kao procesa u potpunosti ali i samog podizanja obrazovanja na viši nivo. Neki od tih negativnih činioca su i neprimerena okolina, nerazumevanje procesa učenja od strane učitelja/nastavnika koji ne žele da primene inkluzivni pristup prilikom nastave, neadekvatan nastavni sadržaj, neadekvatne metode i materijali, negativni faktori okoline. Jednako važni faktori su oni koji se razvijaju kod dece i mlađih: radoznalost, motivacija, inicijativa, interakcija, komunikacija, kreativnost, temperament, želja za učenjem, stil učenja, sposobnosti, priroda i stepen smetnje.

Razlika između prethodnog klasifikovanja i inkluzije danas je jedna bitna činjenica koja menja pogled na dete i mlađu osobu iz korena. U klasifikovanju najveća pažnja bila je usmerena na detetovu smetnju, pri čemu se potiskuje mogući potencijal učenika i njegova mogućnost za stalnim napredovanjem i razvojem. U inkluzivnom obrazovanju se teži da se usredsredi na sposobnosti učenika za učenje i stvaranje, umesto na njegove prepreke u učenju, gledajući dugoročno ka maksimalnom razvoju i ostvarivanju svih potencijala. Samo na ovaj način moguće je ostvarenje punog potencijala svakog deteta i mlađe osobe unutar njegovih individualnih sposobnosti.

Kada se u redovnom nastavnom procesu uključe i učenici sa smetnjama dolazi do određenog nesklada između njihovih razvojnih sposobnosti, sadržaja rada, didaktičko-nastavnih metoda, jer su one planirane za decu prosečnih sposobnosti i ne odgovaraju deci sa smetnjama i nadarenoj deci. Ovakvo stanje izaziva teškoće u sticanju znanja kod dece i mlađih sa smetnjama i usporava razvoj punog potencijala sposobnosti unutar njegovih individualnih mogućnosti. Glavni zadatak učitelja/nastavnika je da prebrodi barijeru između didaktičko-nastavnih metoda koje koristi sa decom prosečnih sposobnosti i učenika sa smetnjama u razvoju i nadarenim učenicima. Didaktičko-nastavni oblici rada odnose se na metodički odabir prikladnih nastavnih metoda, strategija rada i prilagođavanja nastavnog sadržaja učenika sa teškoćama u učenju i njegovim ličnim mogućnostima.

Inkluzivno obrazovanje je definisano i Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom, koja je Republika Srbija ratificovala 2009. godine i time preuzeila međunarodnu obavezu primene i usklađivanja domaćeg zakonodavstva sa odredbama Konvencije.

SOCIJALNA INKLUZIJA MLADIH

Krovnim pravnim aktom, Zakonom o mladima jasno je definisano da je zabranjeno svako pravljenje razlike ili nejednako postupanje prema mladima, posredno ili neposredno, po bilo kom osnovu, a naročito po osnovu rase, pola, nacionalne pripadnosti, verskog uverenja, jezika, društvenog porekla, imovnog stanja, članstva u političkim, sindikalnim i drugim organizacijama, psihičkog ili fizičkog invaliditeta, zdravstvenog stanja, fizičkog izgleda, seksualne orientacije, rodnog identiteta i drugog stvarnog, odnosno prepostavljenog ličnog svojstva.

Pojedini izrazi u ovom zakonu imaju sledeće značenje:

1. omladina ili mladi su lica od navršenih 15 godina do navršenih 30 godina života;
2. subjekti omladinske politike su: Republika Srbija, autonomna pokrajina i jedinica lokalne samouprave kao nosioci omladinske politike, ustanove, udruženja koja sprovode omladinske aktivnosti i drugi subjekti koji učestvuju u sprovođenju omladinske politike;
3. omladinske aktivnosti predstavljaju različite aktivnosti u oblastima omladinskog sektora koje sprovode mladi ili subjekti omladinske politike i koje su usmerene ka unapređenju položaja mladih i njihovom osnaživanju za aktivno učešće u društvu na ličnu i društvenu dobrobit;
4. omladinski rad predstavlja onaj deo omladinskih aktivnosti koje se organizuju sa mladima i za mlade, zasnivaju na neformalnom obrazovanju, odvijaju u okviru slobodnog vremena mladih i preduzimaju radi unapređenju uslova za lični i društveni razvoj mladih u skladu s njihovim potrebama i mogućnostima i uz njihovo dobrovoljno učešće;
5. neformalno obrazovanje mladih jeste skup organizovanih i mladima prilagođenih obrazovnih aktivnosti koje nisu predviđene sistemom formalnog obrazovanja, zasnovanih na potrebama i interesovanjima mladih, principima dobrovoljnog i aktivnog učešća mladih u procesu učenja i promociji demokratskih vrednosti, kroz koje mladi stiču kompetencije neophodne za razvoj ličnih potencijala, aktivno učešće u društvu i bolju zapošljivost.

Zakonom o udruženjima, Udruženje, u smislu ovog zakona, jeste dobrovoljna i nevladina nedobitna organizacija zasnovana na slobodi udruživanja više fizičkih ili pravnih lica, osnovana radi ostvarivanja i unapređenja određenog zajedničkog ili opštег cilja i interesa, koji nisu zabranjeni Ustavom ili zakonom.

Nacionalna strategija za mlade koja je na snazi do 2025. godine definiše devet strateških ciljeva kao željenih, promenjenih stanja kada su u pitanju mladi u oblastima od interesa za mlade. Uspešnom realizacijom Nacionalne strategije za mlade očekuje se unapređenje:

- ◆ zapošljivost i zaposlenost mladih žena i muškaraca;
- ◆ kvalitet i mogućnosti za sticanje kvalifikacija i razvoj kompetencija i inovativnost

mladih;

- ◆ aktivno učešće mladih žena i muškaraca u društvu;
- ◆ zdravlje i blagostanje mladih žena i muškaraca;
- ◆ uslovi za razvijanje bezbednosne kulture mladih;
- ◆ podrška društvenom uključivanju mladih iz kategorija u riziku od socijalne isključenosti;
- ◆ mobilnost, obim međunarodne saradnje mladih i podrška mlađim migrantima;
- ◆ sistem informisanja mladih i znanje o mlađima;
- ◆ korišćenje i učešće mladih u kreiranju kulturnih sadržaja.

Polazeći od toga da svi kao pojedinci možemo da uradimo mnogo za lokalnu zajednicu u kojoj živimo i još više ukoliko se udružimo oko jednog društvenog problema, organizacije civilnog društva predstavljaju veliki resurs za sve članove zajednice, naročito za one koji pripadaju ranjivim grupama mladih. Organizacije mladih i za mlađe, kako na lokalnom, tako i na nacionalnom nivou dugi niz godina rade u najboljem interesu mladih prateći pored zakonskih okvira, potrebe i probleme mladih, te kreirajući svoje programe u cilju ispunjenja svih potencijala mladih. Zahvaljujući istim, omladinska politika u našoj zemlji jača iz godine u godinu te se mlađi uključuju kroz najrazličitije mehanizme i aktivno učestvuju u stvaranju iste.

Kada govorimo o procesu socijalne inkluzije, pored već pomenutih zakonskih akata koji obezbeđuju proces na nacionalnom nivou, jedan od najznačajnijih aktera u samom procesu jesu i organizacije civilnog društva, koje svojim radom, aktivnostima, projektima i programima čine spektar najrazličitijih podržavajućih faktora koji doprinose ostvarenju socijalne inkluzije u jednom društvu.

Jedino mlađi koji žive u društvu koje teži socijalnoj inkluziji, uz saradnju svih aktera omladinske politike na lokalnom i nacionalnom nivou imaju mogućnost da razviju sve svoje potencijale i da vrednosti socijalne inkluzije prenose, kako na svoje vršnjake, tako i kroz ceo život.

Kao što je već navedeno, udruženje predstavlja dobrovoljnu, nevladinu i neprofitnu organizaciju zasnovanu na slobodi udruživanja više fizičkih ili pravnih lica koja se osniva radi ostvarivanja i unapređivanja određenog zajedničkog cilja ili opšteg cilja i interesa. Kada govorimo o omladinskim ili udruženjima za mlađe, treba istaći da se oni međusobno razlikuju prema ciljevima koji su im u fokusu, ali da im je unapređenje položaja mladih u najrazličitijim segmentima svakako zajednički cilj. U skladu sa tim imamo udruženja koja se bave mentalnim zdravljem mladih, edukacijom, obrazovanjem, humanitarnim radom, ekologijom, zapošljavanjem mladih i sl. ali svi zajedno definitivno predstavljaju veliki resurs za mlađe kako u lokalnoj zajednici u kojoj rade i deluju, tako i na nacionalnom nivou.

Grad Sombor ima više od 50 aktivnih udruženja mladih i za mlađe koji se bave najrazličitijim temama u interesu mladih. Naravno taj broj je na nacionalnom nivou mnogo veći i što je najvažnije, resurs u vidu omladinskih udruženja i udruženja za mlađe je svima koji

rade sa mlađima odličan izvor dobre prakse koji može da se primeni u svakoj lokalnoj zajednici koja se suočava sa sličnim izazovima.

U nastavku će biti izdvojeno nekoliko primera dobre prakse omladinskih udruženja i udruženja za mlađe koji kreiraju kvalitetne programe za mlađe koji svakako doprinose inkluziji mladih iz ranjivih grupa, pa tako naravno u isto vreme i socijalnoj inkluziji društva.

Udruženje slepih Sombor

Udruženje slepih Sombor ove godine slavi 70 godina postojanja i pre svega dugog razvojnog puta i iskustva koje danas može da se vidi kroz niz kvalitetnih programa za decu, mlade i odrasle koji imaju oštećenje vida. Uključivanjem, naročito dece i mladih sa i bez oštećenja vida, kreirana je drugačija atmosfera u udruženju koja je veoma podsticajna i nesumnjivo utiče na živote članova udruženja svih starosnih kategorija.

Pored niza radionica i edukacija koje su redovne aktivnosti ovog udruženja, svake godine realizuju se nove ideje u skladu sa potrebama članova udruženja pa je tako oformljena dramska sekcija dece i mladih sa oštećenjem vida, realizovan trodnevni inkluzivni kamp koji je bio namenjen mladima sa oštećenjem vida, ali i tipičnim mladima koji su imali mogućnost da se bliže upoznaju sa potrebama mladih sa oštećenjem vida. Udruženje aktivno radi i na podizanju svesti o značaju uključivanja mladih i dece sa oštećenjem vida, tako da neretko zaposleni i angažovani u udruženju jesu baš mladi sa oštećenjem vida.

Centar za individualni razvoj i unapređenje društva „Psihozon” Sombor

„Psihozon” je udruženje osnovano radi ostvarivanja ciljeva u oblasti pružanja podrške razvoju pojedinaca, grupa (posebno ranjivih i marginalizovanih) i društva u celini, odnosno, u oblasti afirmacije zdravih, pozitivnih životnih stilova, aktivnosti i vrednosti, kao i očuvanja, zaštite i unapređenja psihofizičkog zdravlja i kvaliteta života svakog čoveka, težeći stvaranju jednakih šansi za sve. Na taj način, usmereni su na stvaranje uslova za psihološki individualni rast i razvoj ljudskih potencijala i mogućnosti svakog čoveka, pa samim tim i za unapređenje društva.

Dugi niz godina „Psihozon” realizuje aktivnosti i programe za sve uzrasne kategorije, od obeležavanja značajnih datuma, organizovanja tribina, edukacija, predavanja, radionica na temu mentalnog zdravlja, ali svakako aktivnost po kojoj su prepoznatljivi jeste psihoterapija kako za mlade tako i za odrasle, koja je besplatna i naporima članova udruženja dostupna tokom cele godine.

UG „Griva” Sombor

„Griva” je dobrovoljno, nevladino i neprofitno udruženje, osnovano radi ostvarivanja ciljeva iz oblasti razvoja i unapređenja terapijskog, pedagoškog i rekreativnog jahanja, kao i edukacije građana, a posebno dece i mladih, o značaju podizanja kvaliteta života i očuvanja životne sredine i javnog zalaganja za aktivno učešće i dostupnost svim građanima (a naročito deci i mladima iz osetljivih grupa) u ostvarivanju navedenih ciljeva.

„Griva” je počela sa radom 2009. godine, prvo kao neformalna grupa entuzijasta, a zatim kao registrovano Udruženje građana. Do sada je u svim programima „Griva” učestvovalo preko 150 korisnika u oko 1800 individualnih i grupnih sesija. Danas „Griva” broji preko 120 aktivnih članova, ima saradnju sa strukovnim udruženjima i udruženjima koja okupljaju mlade iz osetljivih grupa, kao i jednim brojem specijalizovanih lokalnih ustanova. Svoje osnovne programe „Griva” realizuje na prostoru ekonomije Srednje poljoprivredno-prehrambene škole Sombor, sa kojom ima ugovor o partnerstvu. Prostor raspolaže manježom-jahalištem, ispustom za konje, štalama, sedlarnikom i odgovarajućim pratećim prostorijama. U saradnji sa partnerima, „Griva” se trudi da prostor neprekidno dorađuje, dopunjuje i oplemenjuje u funkcionalnom smislu.

Udruženje za podršku osobama sa autizmom „Maslačak” Sombor

„Maslačak” je dobrovoljno, humanitarno, nevladino, neprofitno i nestраначko udruženje osnovano radi ostvarivanja ciljeva u oblasti pomoći, edukacije i zaštite ljudskih prava osoba sa autizmom i njihovih porodica.

U fokusu ovog udruženja su pomoći, edukacija i zaštita ljudskih prava osoba sa autizmom, informisanje i edukacija roditelja, odnosno staratelja/hranitelja osoba sa autizmom, rad na jačanju kapaciteta porodice i podrška porodicama osoba sa autizmom, promovisanje značaja razvoja inkluzivnog društva, putem uvažavanja i prihvatanja različitosti svih članova društva, promovisanje značaja rane stimulacije u procesu razvoja deteta sa autizmom, jačanje i razvoj servisa i servisne podrške deci koja ostvaruju pravo na dodatnu podršku u oblasti obrazovanja, socijalne i zdravstvene zaštite, saradnja sa ustanovama, školama, institucijama, servisnim centrima, službama, razvijanje saradnje sa nevladinim udruženjima na lokalnom, regionalnom i nacionalnom nivou, sa srodnim udruženjima, savezima i organizacijama, razvijanje saradnje sa udruženjima (domaćim i inostranim) koji se bave edukacijom i unapređenjem kvaliteta života osoba sa autizmom, praćenje trendova u tretmanima, podršci i inkluziji i angažovanje na njihovoj primeni.

Centar Zvezda

Centar Zvezda je udruženje građana koje je osnovano 12. marta 2013. godine u Beogradu. Nakon višegodišnjeg angažovanja na podršci i sveobuhvatnoj pomoći deci i mladima koji su bez roditeljskog staranja ili potiču iz izuzetno siromašnih i disfunkcionalnih porodica, odlučili su da osnuju udruženje građana sa jasno definisanim ciljevima, transparentno organizovanim akcijama i njihovim rezultatima, ali i da u sve to uključe što više zainteresovanih pojedinaca, udruženja i institucija.

Centar Zvezda je udruženje građana koje želi da svojim konkretnim delovanjem i akcijama pomogne deci i mladim ljudima u našoj zemlji koji ne mogu da ostvare podršku i pomoć na neki drugi način. U njihovim akcijama mogu učestvovati svi zainteresovani putem svojih dobrovoljnih priloga, volontiranja, savetima, upućivanjem na decu i mlađe kojima mogu pomoći. Njihova misija jeste u tome da pomognu mladima da se obrazuju i osamostale i da im budu podrška za to vreme kako u materijalnom tako i u moralnom smislu, da osete da nisu napušteni i da imaju nekog ko bezrezervno brine o njima. To čine kroz: obezbeđivanje stipendija za školovanje, privatnih časova za polaganje ispita, ali i kroz obezbeđivanje nove i polovne garderobe koja im je potrebna, kompjutera, pomoći oko plaćanja ekskurzija i maturskih večeri, obezbeđivanje osnovnih uslova za život u kućama gde žive (zidanje bunara, adaptacija prostorija) i slično. Trude se da ne zaborave njihove rođendane i božićne poklone jer nekima od njih su to jedini pokloni koje dobiju. Njihove akcije su male, konkretnе i jasno definisane. Uključite se i vi! Korak po korak i zajedno ćemo učiniti svet boljim mestom za život.

Udruženje studenata sa hendikepom (USH)

Udruženje studenata sa hendikepom (USH) je nevladina, nestramačka, neprofitna organizacija koja se bori za ostvarivanje i poštovanje ljudskih prava i izjednačavanje mogućnosti mlađih i studenata sa hendikepom kroz kreiranje uslova za inkluzivno formalno i neformalno obrazovanje i primenu socijalnog modela pristupa hendikepu. USH je jedna od prvih organizacija u Srbiji koja okuplja mlade ljudi sa različitim tipovima hendikepa, bez obzira na medicinsku dijagnozu, kao i mlade ljudi bez hendikepa kroz inkluzivni, cross-disability pristup.

Sledeći viziju „jednake mogućnosti za sve”, Udruženje radi na izgradnji civilnog društva zasnovanog na jednakim mogućnostima i ravnopravnosti svih građana i građanki, nenasilju, nediskriminaciji, poštovanju ljudskih prava bez obzira na različitosti, društvenoj uključnosti i odgovornosti.

Oblast delovanja organizacije

USH realizuje aktivnosti u okviru nekoliko programskih linija:

- ◆ servisi podrške za studente sa hendikepom;
- ◆ osnaživanje mlađih sa hendikepom kroz programe neformalnog obrazovanja;
- ◆ inkluzivna kultura i umetnost;
- ◆ antidiskriminacija i ljudska prava;
- ◆ promotivne i zagovaračke aktivnosti;
- ◆ psihosocijalna podrška i osnaživanje mlađih sa hendikepom;
- ◆ inkluzivni omladinski aktivizam;
- ◆ aktivistički centar.

Aktivnosti USH-a karakterišu sledeći principi: socijalni model pristupa hendikepu na spram medicinskom i milosrdnom modelu pristupa hendikepu, antidiskriminacija, poštovanje različitosti i ljudskih prava, izgradnja civilnog društva, jednake mogućnosti i ravnopravnost, društvena uključenost i odgovornost i inkluzivno i neformalno obrazovanje.

AKTIVNOSTI ZA MLADE U OBLASTI SOCIJALNE INKLUSIJE

U okviru projekta „From Youth Participation Towards Improved Social Policies”, a kao deo prakse nakon završenog treninga, učesnici/ce su realizovali radionice sa mladima u svojim lokalnim zajednicama. U nastavku slede neke od aktivnosti koje su tada reallzovane, a koje i ubuduće mogu poslužiti kao primer aktivnosti koje omladinski lideri/ke, omladinski radnici/ce, vrsnjački edukatori/ke, treneri/kinje mogu realizovati za mlade.

Tema svih aktivnosti je socijalna inkluzija.

Scenario I

Naziv aktivnosti	Socijalna inkluzija oko nas!	Detaljniji opis aktivnosti (nastavak)	jalne inkluzije među mlađima. Anketa treba da bude kratka, jasna i sa jednostavno formulisanim pitanjima, kako bi učesni/ce mogli da anketiraju što više mlađih iz svog okruženja.
Trajanje aktivnosti	Jednodnevna aktivnost, ukupno traje 8 sati, sa pauzama za osveženje		Nakon pomenutog predviđen je praktičan rad na terenu i prikupljanje podataka o informisanosti mlađih na temu socijalne inkluzije. Za ovu aktivnost je predviđeno ukupno dva sata. Učesni/ce podeljeni u parove odlaze na teren sa anketama i razgovaraju sa mlađima na temu socijalne inkluzije. Ukoliko je to nekome od mlađih u redu, učesni/ce zabeleže odgovore ispitnika u formi fotografije, audio ili video zapisa.
Broj učesnika/ca	Planiran broj učesnika/ca je od 10 do 15		Za sam kraj radionice predviđena je prezentacija rezultata anketa, završna diskusija na temu socijalne inkluzije.
Ciljna grupa	Mlađi uzrasta od 15 do 30 godina		Pored toga voditelji/ke radionice sa učesnicima/cama rade i evaluaciju celokupne radionice u pisanoj formi.
Cilj aktivnosti	Informisanje što većeg broja mlađih o evropskim, nacionalnim i lokalnim politikama u oblasti socijalne inkluzije, kao i o mehanizmima participacije mlađih u tom kontekstu.		
Detaljniji opis aktivnosti	Sama radionica obuhvata teorijski i praktičan rad sa mlađima. U prvom delu radionice predviđeno je upoznavanje, teambuilding i upoznavanje sa planom rada. Na početku bi se sa mlađima odigrala igrica upoznavanja koja bi se sastojala od seta kratkih tvrdnjki pomoću kojih se svako od učesnika/ca predstavlja. Set tvrdnjki koji bi bio korišten je sledeći:	Potreban materijal	Flip čart tabla Flip čart papir Markeri Laptop Projektor i platno Fotoaparat / telefon A4 papir Stikeri Hemijske olovke
	<p>Moje ime je..</p> <p>Imam... godina</p> <p>Bavim se...</p> <p>Omiljeni slatkiš mi je...</p> <p>Najčešće pričam sa...</p>		
	Nakon toga sledi rad na prepoznavanju osjetljivih grupa u društvu. Kako bi se ova tema približila mlađima koristiće se aktivnost pod nazivom Korak napred koju je moguće pronaći u KOMPAS priručniku za obrazovanje mlađih o ljudskim pravima. Aktivnost uključuje i vreme za diskusiju sa učesnicima/cama.		
	Sledeća aktivnost bila bi prezentacija postojećih dokumenata o socijalnoj inkluziji, nakon čega bi usledila diskusija na temu upotrebe i primene pomenutih dokumenata u praksi i svakodnevnom životu.		
	Sve navedene aktivnosti imaju cilj da upoznaju i da pripreme učesnike/ce za njihov praktičan rad na terenu.		
	Posle teorijskog dela, sledi kratka sesija na kojoj uz pomoć voditelja/ki radionice učesni/ce kreiraju svoje ankete. Anketa, a i sama pitanja treba da budu prilagođena mlađima. Sam cilj ankete je da se proveri nivo informisanosti na temu soci-		

Scenario 2

Naziv aktivnosti	Različiti/e, a jednaki/e!	Detaljniji opis aktivnosti (nastavak)	odluka, a u oblasti socijalne inkluzije.
Trajanje aktivnosti	6 sati, sa planiranim pauzama za osveženje učesnika/ca		Sam kraj radionice predstavlja usmena evaluacija putem koje će biti uključeni svi učesnici/ce i imaće priliku da izraze svoja osećanja, razmišljanja povodom radionice, ali i da voditeljima/kama radionice daju povratnu informaciju na održanu radionicu.
Broj učesnika/ca	Planiran broj učesnika/ca je od 10 do 15		
Ciljna grupa	Mladi uzrasta od 15 do 30 godina		
Cilj aktivnosti	Informisanje što većeg broja mladih o evropskim, nacionalnim i lokalnim politikama u oblasti socijalne inkluzije, kao i o mehanizmima participacije mladih u tom kontekstu.		
Detaljniji opis aktivnosti	<p>Uvodni deo radionice odnosio bi se na upoznavanje učesnika/ca međusobno, kao i na upoznavanje grupe sa radom. Predstavljanje učesnika započelo bi tako što bi svako od učesnika/ca imao zadatak da kaže svoje ime, ali i osobinu na početno slovo svog imena koja ga/je opisuje u tom momentu. Aktivnost se završava onda kada svako od učesnika/ca kaže svoje ime i osobinu koja ga/je opisuje.</p> <p>Nakon toga, planiran je uvod u temu radionice i definisanje pojma socijalne inkluzije. Pomenuti pojmovi, kao i njihovo definisanje bili bi propraćeni fotografijama i video snimcima koji ih bliže pojašnjavaju kako bi svako od učesnika/ca, mogao/la da usvoji znanja u vezi sa temom. Pojmovi poput inkluzije, ekskluzije, društva, prihvatanja, tolerancije, jednakosti, jednakih šansi, lične i kolektivne odgovornosti bili bi raspoređeni po prostoriji za rad, dok bi zadatak učesnika/ca bio da pojmove poređaju po važnosti. Dakle, potrebno je da cela grupa radi zajedno, kao i da pojmove koji su napisani složi po važnosti, od najmanje važnog do onog najvažnijeg, ključnog za obezbeđenje socijalne inkluzije u Srbiji. Po završetku aktivnosti, planirana je diskusija sa učesnicima/cama na temu aktera u oblasti socijalne inkluzije, kao i lične, odnosno kolektivne odgovornosti svih nas u osiguravanju inkluzivnog društva.</p> <p>Nakon toga, sledi pauza za osveženje učesnika/ca i kratki predah na otvorenom i svežem vazduhu. Po završetku pauze učesnici/ce se vraćaju na svoja mesta i kreću radionicu kreativnog crtanja, gde će zajedno, uz pomoć voditelja/ki radionice i uz pomoć svojih vaspitača/čica, asistenata/kinja, ličnih pratioca prikazati različitosti kada je reč o mogućnostima uključivanja u procese donošenja odluka koje se tiču mladih.</p> <p>Naredna aktivnost predstavlja izložbu radova svih učesnika/ca kao i osrvt na to kako u budućnosti obezbediti veću participaciju mladih u procesima donošenja</p>	Potreban materijal <ul style="list-style-type: none"> Blok broj 5 / platno za slikanje Voštane boje Tempere Četkice za slikanje Vodene bojice Plastične čaše Sundjeri Grafitne olovke Gumice Drvene bojice Osveženje za učesnike Zahvalnice učesnicima/cama za učešće 	

Scenario 3

Naziv aktivnosti	INkluzija	Detaljniji opis aktivnosti (nastavak)	socijalne inkluze i koju će u narednim satima zajedno sprovesti u delu u svom okruženju. Aktivnosti između ostalog treba da budu vid iskustvene vežbe kroz koju će građani/ke proći, a koja će ilustrovati poteškoće sa kojima se osobe sa oštećenjem vida suočavaju u svakodnevnom životu i funkcionisanju.
Trajanje aktivnosti	6 sati, sa planiranim pauzama za osveženje učesnika/ca		
Broj učesnika/ca	Planiran broj učesnika/ca je od 10 do 15		
Ciljna grupa	Mladi uzrasta od 15 do 30 godina (mladi sa oštećenjem vida i mladi iz šire populacije)		
Cilj aktivnosti	Informisanje što većeg broja mlađih o evropskim, nacionalnim i lokalnim politikama u oblasti socijalne inkluze, kao i o mehanizmima participacije mlađih u tom kontekstu.		Učesni/ce pripremaju aktivnosti, uz pomoć i povratnu informaciju voditelja/ki radionice. Nakon pripreme, cela grupa odlazi na teren i aktivnosti koje su osmišljene sprovode se u delo i na taj način se pre svega promoviše socijalna inkluzija primerom saradnje, ali se i podiže svest građana o značaju ove teme za sve nas.
Detaljniji opis aktivnosti	<p>Uvodni deo radionice odnosio bi se na upoznavanje učesnika/ca međusobno, kao i na upoznavanje grupe sa radom. Predstavljanje učesnika započelo bi tako što bi svako od učesnik/ce imao zadatku da se predstavi na način na koji želi, rečima, pokretom, pesmom, crtanjem, pisanjem, itd.</p> <p>Sledeća aktivnost predstavlja definisanje osnovnih pojmoveva u oblasti socijalne inkluze. Voditelji/ke radionice prvenstveno pitaju učesnike/ce da li su ikada čuli za pojmom socijalne inkluze i ukoliko jesu, pitaju ih šta o tome znaju. Nakon beleženja odgovora učesnika/ca voditelji/ke radionice sa mlađima diskutuju o tome kako se socijalna inkluzija doživljava teorijski, a kako to zapravo izgleda u praksi. U toku diskusije voditelji/ke radionice mlađe pozivaju da sa grupom podele primere ili sopstvena iskustva kada je reč o temi, a sve to jedino ukoliko je mlađima to u redu.</p> <p>Nakon toga, sledi pauza za osveženje učesnika/ca. Posle pauze, učesnici/ce bivaju podejeni u manje grupe. Svaka od grupe dobija jednu od društvenih igara koja je između ostalog prilagođena osobama sa oštećenjem vida. Nakon podele u grupe, učesnicima/cama se povezom vezuju oči, kako bi svih pod jednakim uslovima igrali društvene igre, u ovom slučaju domine. Učesnicima/cama se daje 15 minuta za igranje, nakon čega voditelji/ke radionice sa učesnicima/cama diskutuju o tome kako je teško proces, kako su se osećali, da li su uspeli da slože domine, da li sada malo bolje razumeju izazove sa kojima se suočavaju osobe sa oštećenjem vida, da li im je bilo teško, itd. Voditelji/ke radionice u skladu sa potrebama grupe prenjuju koja pitanja će postaviti.</p> <p>Po završetku diskusije, učesnici/ce se dele u dve grupe. Zadatak im je da zajednički osmisle po jednu aktivnost koja bi za cilj imala podizanje svesti građana/ki na temu</p>		Sam kraj radionice predstavlja evaluacija koja biva usmena, kako bi svako od učesnika/ca sa grupom mogao da podeli svoja razmišljanja o prethodnom procesu.
		Potreban materijal	Flip čart tabla Flip čart papir Domine (prilagođene) A4 papir Krep traka Hemijske olovke Flomasteri Povezi Plišane kocke Naočare

Scenario 4

Naziv aktivnosti	Da li smo zaista svi jednaki/ke?	Detaljniji opis aktivnosti (nastavak)	i da treba samo glasom da navodi drugu osobu da dođe do nje/njega. Instrukcija za drugu osobu koja čini par je da prati glas kako bi došao/la do svog para, kao i da ukoliko se u bilo kom momentu loše oseća može da skine povez. Voditelj/ka radionice treba da naglasi da će se celokupna vežba desiti u sigurnom okruženju, kao i da će obe osobe koje čine par biti bezbedne sve vreme. U međuvremenu je ostatak grupe od drugog voditelj/ke dobio instrukciju da u toku trajanja vežbe mogu da budu bučni ili tihi, kao i da mogu da se kreću prostorijom ukoliko to žele. Ulaskom dobrovoljaca u prostoriju kreće sama vežba.
Trajanje aktivnosti	4 sata sa planiranim pauzama za osveženje učesnika/ca		
Broj učesnika/ca	Planiran broj učesnika/ca je od 10 do 15		
Ciljna grupa	Mladi uzrasta od 15 do 30 godina (mladi sa oštećenjem vida i mladi iz šire populacije)		
Cilj aktivnosti	Informisanje što većeg broja mlađih o evropskim, nacionalnim i lokalnim politikama u oblasti socijalne inkluzije, kao i o mehanizmima participacije mlađih u tom kontekstu.	Voditelji/ke radionice treba sve vreme da vode računa o bezbednosti svih učesnika/ca. Nakon što osoba koja ima povez na očima prevaziđe prepreke i dođe do drugog dela prostorije, skida povez. Prvenstveno se diskusija započinje sa osobom koja je nosila povez, kako i sa osobom koja je davala instrukcije kako da pređe prostoriju, kako bi se proverilo da li su mlade osobe u redu, kako se osećaju... Nakon uveravanja da su mlade osobe u redu, nastavlja se diskusija sa celom grupom.	
Detaljniji opis aktivnosti	Učesnici/ce se dočekuju, pozdravljaju i nakon što svi dođu predstavljaju se pomoću prethodno pripremljenog šablona koji sadrži sledeće stavke: Moje ime je.. Imam... godina Danas sam ovde zato što... Prvi put sam za inkluziju čuo/la... Nakon upoznavanja učesnici/ce na gledaju kratak video o socijalnoj inkluziji. Nakon odgledanog videa dobijaju kratki teorijski input o tome šta je socijalna inkluzija i čime je osigurana u našem društvu. Nakon inputa, učesnici/ce se pozivaju da podele primere socijalne inkluzije ili ekskluzije iz svog okruženja. Sledi kratka diskusija o primerima koji se pomenu. Između završetka diskusije i naredne aktivnosti učesnicima/cama se daje pauza od 5 minuta tokom koje treba da napuste prostoriju. Za narednu aktivnost voditelji/ke radionice prostor u kom se radi pretvaraju u prostor sa preprekama. Za potrebe ovoga postavljaju na podu porušenu stolicu, prevrnutu kantu, prosutu vodu, uzak prolaz između stola i stolice, zamršene kablove, itd. Nakon ovoga jedan od voditelji/ki odlazi po učesnike/ce gde traži dva/dve dobrovoljca za narednu vežbu. Kada se odaberu osobe, ostatak grupe ulazi u prostoriju, a jednoj od dve osobe koje su se javile, voditelj/ka radionice povezom vezuje oči. Instrukcija za drugu osobu koja čini par jeste da od momenta kada uđu u prostoriju, treba da se premesti na sasvim drugi kraj prostorije u odnosu na para	Pitanja voditelji/ke radionice mogu prilagođavati situaciji, ali bi pitanja mogla biti sledeća: Kako ste se osećali tokom aktivnosti? Da li vam je bilo teško da posmatrate osobu koja je nosila povez? Zašto joj/mu niste prišli, kada instrukcija koju ste dobili glasila da možete da se krećete kako želite? Da li mislite da je ovo neka od situacija sa kojima se osobe sa poteškoćama u razvoju suočavaju svakodnevno? Da li mislite da je bilo teže osobi koja je nosila povez ili osoba koja je davala instrukcije? U toku diskusije voditelji/ke radionice vežbu povezuju sa stvarnim životom, položajem osoba sa poteškoćama, kao i sa reakcijama i ponašanjem okruženja u tim istim situacijama. Na kraju radionice učesnici/ce dobijaju odštampan znakovni jezik. Njihov zadatak jeste da u jednoj reči opišu kako im je bilo na radionici koristeći se samo znakovnim jezikom.	
Potreban materijal	Flip čart tabla Flip čart papir A4 papir Hemijske olovke Flomasteri Stikeri Krep traka Povez za oči Projektor Laptop Platno		

Scenario 5

Naziv aktivnosti	Diskriminacija svuda oko nas
Trajanje aktivnosti	2 sata
Broj učesnika/ca	Planiran broj učesnika/ca je od 10 do 15
Ciljna grupa	Mladi uzrasta od 15 do 30 godina (mladi sa poteškoćama u razvoju i mladi iz šire populacije)
Cilj aktivnosti	Informisanje što većeg broja mlađih o evropskim, nacionalnim i lokalnim politikama u oblasti socijalne inkluzije, kao i o mehanizmima participacije mlađih u tom kontekstu.
Detaljniji opis aktivnosti	<p>Prva aktivnost podrazumeva predstavljanje učesnika/ca po principu 3 istina i laž. Svako od učesnika/ca ima zadatak da na papir o sebi napiše 3 istine i 1 laž. Nakon napisanog svako od učesnika/ca čita pred grupom šta je napisao/la dok ostatak grupe treba da pogodi šta je ono što je istina, a šta ono što je laž.</p> <p>Nakon upoznavanja sledi gledanje kratkog video materijala na temu diskriminacije, nakon kog sledi kratka diskusija i teorijski osvrt na temu od strane voditelja/ki radionice.</p> <p>Potom učesnici/ce dobijaju zelene, žute i crvene kartice. Voditelji/ke čitaju prime-re/situacije iz svakodnevnog života, a učesnici/ce imaju zadatak da podignu crvenu karticu ukoliko prepoznaju primer diskriminacije, a zelenu karticu ukoliko prepoznaju pozitivan primer socijalne inkluzije. Nakon pročitanih primera sledi diskusija o tome na koji način su učesnici/ce prepoznali primere kao socijalnu inkluziju ili diskriminaciju. U toku diskusije sa mladima je potrebno pričati na temu prepoznavanja diskriminacija, znakova koji na istu ukazuju, prisutnosti diskriminacije u svakodnevnom životu, učestalosti primera diskriminacije u odnosu na primere socijalne inkluzije u društvu, ...</p> <p>Evaluacija radionice realizuje se tako što svako od učesnika/ca na stikerima treba da napiše šta je to što mu/joj se svidelo na radionici, a šta je ono što bi promenio/la.</p>
Potreban materijal	Flip čart tabla Flip čart papir A4 papir

Potreban materijal	Papir u boji Makaze Stikeri Hemijske olovke Flomasteri Laptop Platno Projektor
---------------------------	---

Scenario 6

Naziv aktivnosti	EkoInkluzija	Detaljniji opis aktivnosti (nastavak)	Nakon završetka predstavljanja otvaramo diskusiju o tome koliko je ekologija zai- sta inkluzivna: voditelji/ke radionice usmeravaju diskusiju pitanjima. Nakon ove aktivnosti učesnici/ce evaluiraju radionicu.
Trajanje aktivnosti	6 sati, sa planiranim pauzama za osveženje učesnika/ca		
Broj učesnika/ca	Planiran broj učesnika/ca je od 10 do 15	Potreban materijal	Flip čart tabla Flip čart papir A4 papir Papir u boji Makaze Stikeri Hemiske olovke Flomasteri Stare novine Ostaci odeće Plastične čaše Karton Poklopci
Ciljna grupa	Mladi uzrasta od 15 do 30 godina (mladi sa poteškoćama u razvoju i mladi iz šire populacije)		
Cilj aktivnosti	Informisanje što većeg broja mlađih o evropskim, nacionalnim i lokalnim politika- ma u oblasti socijalne inkluzije, kao i o mehanizmima participacije mlađih u tom kontekstu.		
Detaljniji opis aktivnosti	<p>Učesnici/ce se dočekuju, pozdravljaju i kada svi dođu sledi predstavljanje.</p> <p>Prilikom predstavljanja učesnici/ce treba da kažu ime i prezime i koliko imaju godi- na. Nakon toga treba da podele sa ostatkom grupe tri činjenice o sebi i da navedu jednu ekološku naviku koju oni smatraju dobrom/koje se pridržavaju.</p> <p>Nakon upoznavanja svaki učesnik/ca treba da napiše na nekoliko papirača šta ga asocira na ekologiju i šta ga podseća na socijalnu inkluziju. Kada svi učesnici/ce napišu svoje asocijacije, zapečaćemo ih na flipchart papir i prodiskutovati o njima. Pokušaćemo da nađemo tačke preklapanja za ove dve oblasti.</p> <p>Sledeća aktivnost podrazumeva kratko predstavljanje ključnih pojmoveva iz oblasti ekologije i socijalne inkluzije. Na kraju se ostavlja prostor za sva pitanja i komen- tare učesnika/ca.</p> <p>Nakon ovoga učesnici/ce imaju kratku pauzu od 5 minuta.</p> <p>Posle pauze učesnici/ce se dele u tri grupe. Svaka grupa dobija neke materijale – stare novine, ostatke tkanine, staru odeću, iskorišćene plastične flaše, stari karton, poklopce i sl. Cilj je da od raspoloživih materijala naprave neko „umetničko delo” kojim će prikazati kako ekologiju možemo učiniti inkluzivnjom.</p> <p>Nakon ove aktivnosti učesnici imaju pauzu od 15 minuta.</p> <p>Posle završetka pauze svaka grupa predstavlja svoj rad i objašnjava njegovo zna- čenje.</p>		

O PROJEKTU

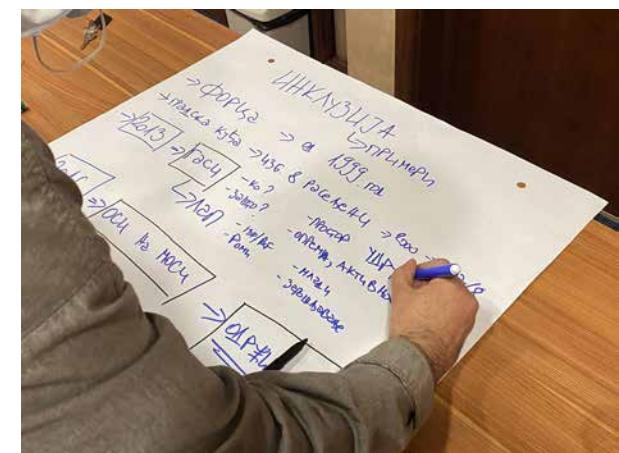

Somborski edukativni centar uz podršku Evropske omladinske fondacije Saveta Evrope realizovao je projekat pod nazivom „From Youth Participation Towards Improved Social Inclusion Policies”.

U periodu od 3. do 6. juna 2021. godine za omladinske radnike/ce, lidere/liderke i aktiviste/kinje iz Srbije održan je trening na temu participacije mladih u procesima donošenja odluka, omladinskog rada, kao i na temu evropskih i nacionalnih politika u oblasti socijalne inkluzije.

Trening je održan na Avali, u studentskom odmaralištu „Radojka Lakić”, a sam trening vodili su Srđan Vlaškalić i Ivana Barać, omladinski radnici Somborskog edukativnog centra. Tokom ovog treninga učesnici/ce imali su priliku da steknu znanja na temu politika u oblasti socijalne inkluzije, na nacionalnom i evropskom nivou. Pored toga imali su priliku da steknu znanja i veštine kada je reč o uključivanju i osnaživanju mladih za veće učešće u procesima kreiranja politika u oblasti socijalne inkluzije.

Dodatnu vrednost realizaciji projekta dali su učesnici/ce realizacijom aktivnosti (javne akcije, radionice i sl.) u svojoj lokalnoj zajednici, na teme koje su obrađivane tokom samog treninga. U toku rada, podršku za to pružili su im mentori, kao i projektni tim. Nakon treninga učesnici/ce su lično doprineli kreiranju priručnika na temu socijalne inkluzije na nacionalnom i evropskom nivou.

O SOMBORSKOM EDUKATIVNOM CENTRU

Somborski edukativni centar – SEC je osnovan 2009. godine u Somboru, a do danas je u okviru organizacije realizovano mnoštvo projekata i programa u skladu sa misijom i vizijom organizacije.

Misija: Podrška i osnaživanje dece, mladih i marginalizovanih grupa metodama neformalnog obrazovanja i senzibilisanjem lokalne zajednice za unapređivanje njihovog položaja putem društveno odgovornog aktivizma.

Vizija: Društvo u kome deca, mladi i marginalizovane grupe uživaju sva prava koja su im garantovana na lokalnom, nacionalnom i međunarodnom nivou, a motivisani su da aktivno rade na promenama u svojim lokalnim zajednicama i šire.

Oblast delovanja: Poboljšanje položaja dece, mladih i marginalizovanih grupa. Naše aktivnosti strateški su podeljene su na tri dela, a to su programi za decu, programi za mlade i podrška razvoju civilnog društva.

Somborski edukativni centar je organizacija koja deluje na lokalnom, nacionalnom i međunarodnom nivou. Tokom dvanaestogodišnjeg delovanja, uspeli smo da izgradimo široku mrežu saradnika u oblasti omladinskog rada, kao i rada sa decom i mladima na svim navedenim nivoima. Jačanje kapaciteta i svoju misiju ostvarili smo kroz članstvo u nekoliko nacionalnih i međunarodnih mreža poput Nacionalne asocijacije omladinskih radnika/ca (NAPOR), Krovne organizacije mladih Srbije (KOMS), Mreže organizacija za decu Srbije (MODS) i Global Network of Religions for Children (GNRC). Pored osnaživanja dece, mladih i marginalizovanih grupa metodama neformalnog obrazovanja i senzibilisanjem lokalne zajednice za unapređivanje njihovog položaja putem društveno odgovornog aktivizma, uključeni smo i u različite participativne procese koji doprinose unapređenju kvaliteta mladinskog rada u Srbiji i kreiranju omladinske politike kako na lokalnom i regionalnom, tako i na nacionalnom nivou.

Više o našem radu možete saznati putem sajta:

↗ www.sec.org.rs

Rad Somborskog edukativnog centra možete pratiti na društvenim mrežama:

- ◆ Facebook: SECsombor
- ◆ Instagram: secsombor
- ◆ Twitter: @SECsombor

Korištena literatura

Đukić M., Đermanov, J. (2011). Inkluzivno obrazovanje kao pedagoški problem. U: Pejčić, Vaspitanje za humane odnose – problemi i perspektive, 280. Niš: Filozofski fakultet – Univerzitet u Nišu

Nacionalna strategija za mlade

↗ www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2015/22/1/

Radojević B.(ured.), Mitić, M., Hrnjica, S., Rudić, N., Stefanović, M., Povše-Ivkić,V.,Aleksić-Hill, O.,Antičević, S. (2014)
Deca sa teškoćama – preporuke za procenu i podršku. Beograd: FAMILIA.

Zakon o mladima

↗ www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_mladima.html

Žepić, M. (1961). Latinsko–hrvatskosrpski rječnik. Zagreb: Školska knjiga

